

LBRIS

We know
books

TORTOMA ÚTIKÖNYVEK

ALSÓ-HÁROMSZÉK

Sepsiszék, Oltfej és Bodzavidék

KISGYÖRGY ZOLTÁN

tortoma
KÖNYVKIADÓ

Barót-Sepsiszentgyörgy, 2020

Borítótérny és tördelés: Vasiliu Anna
A térképeket készítette Már Bolond,
Fényképezte Albert Levente.

© Kisgyörgy Zoltán, 2020
© Tortoma Könyvkiadó, 2020
© Kún Kocsárd Egyesület, 2020

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is.

Kún Kocsárd Egyesület, Sepsiszentgyörgy
Tortoma Könyvkiadó, Barót
www.tortoma.ro, www.tortoma.hu
tel.: 004 0745 163 415, 004 0367 109 167
E-mail: tortomakiado@gmail.com

Felelős kiadó: Demeter László

Javított és bővített kiadás

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

KISGYÖRGY, ZOLTÁN

Sepsiszek : Tortoma Útikönyvek / Kisgyörgy Zoltán.

Baraolt : Tortoma, 2017

Conține bibliografie

ISBN 978-973-8995-59-8

913

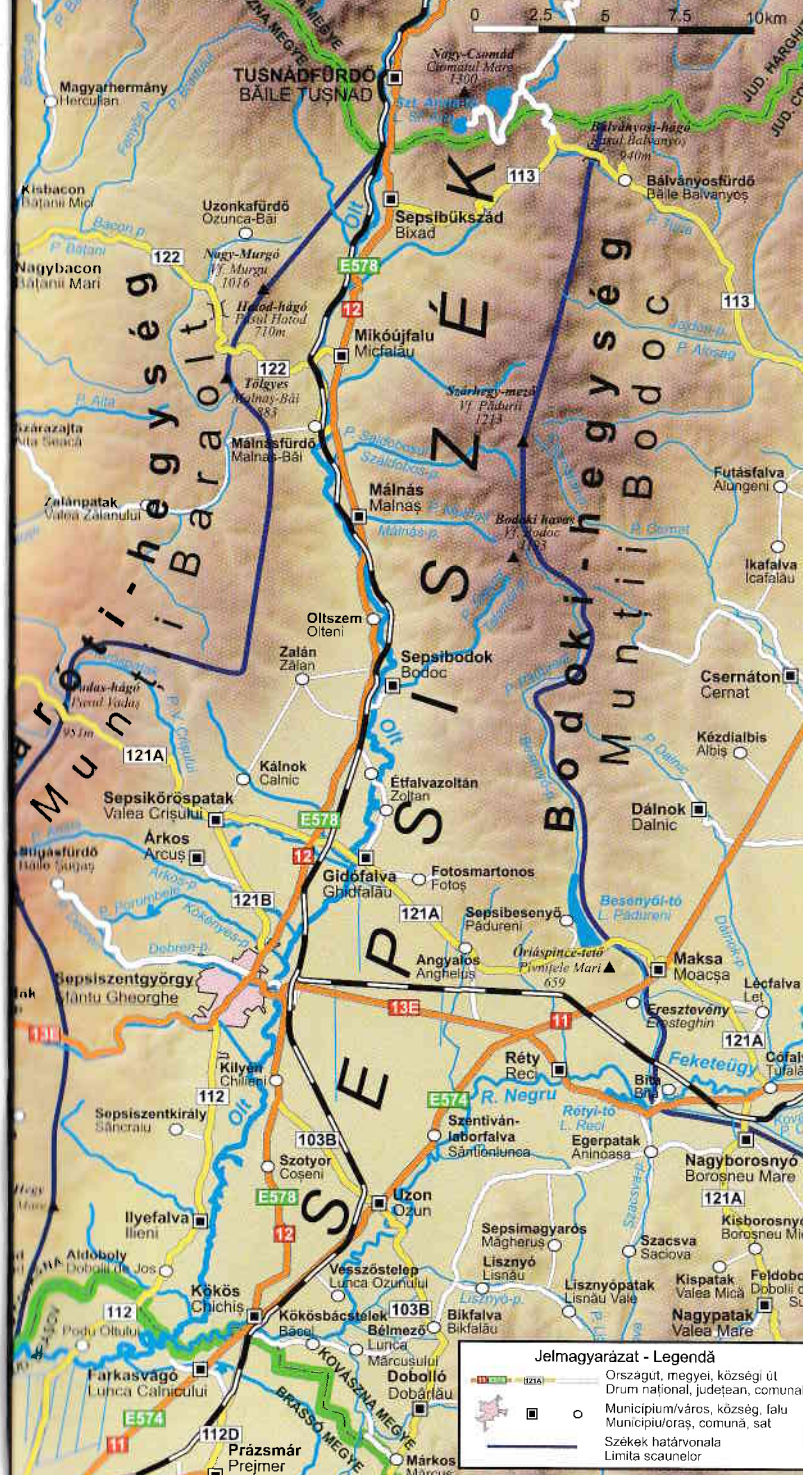
TARTALOM

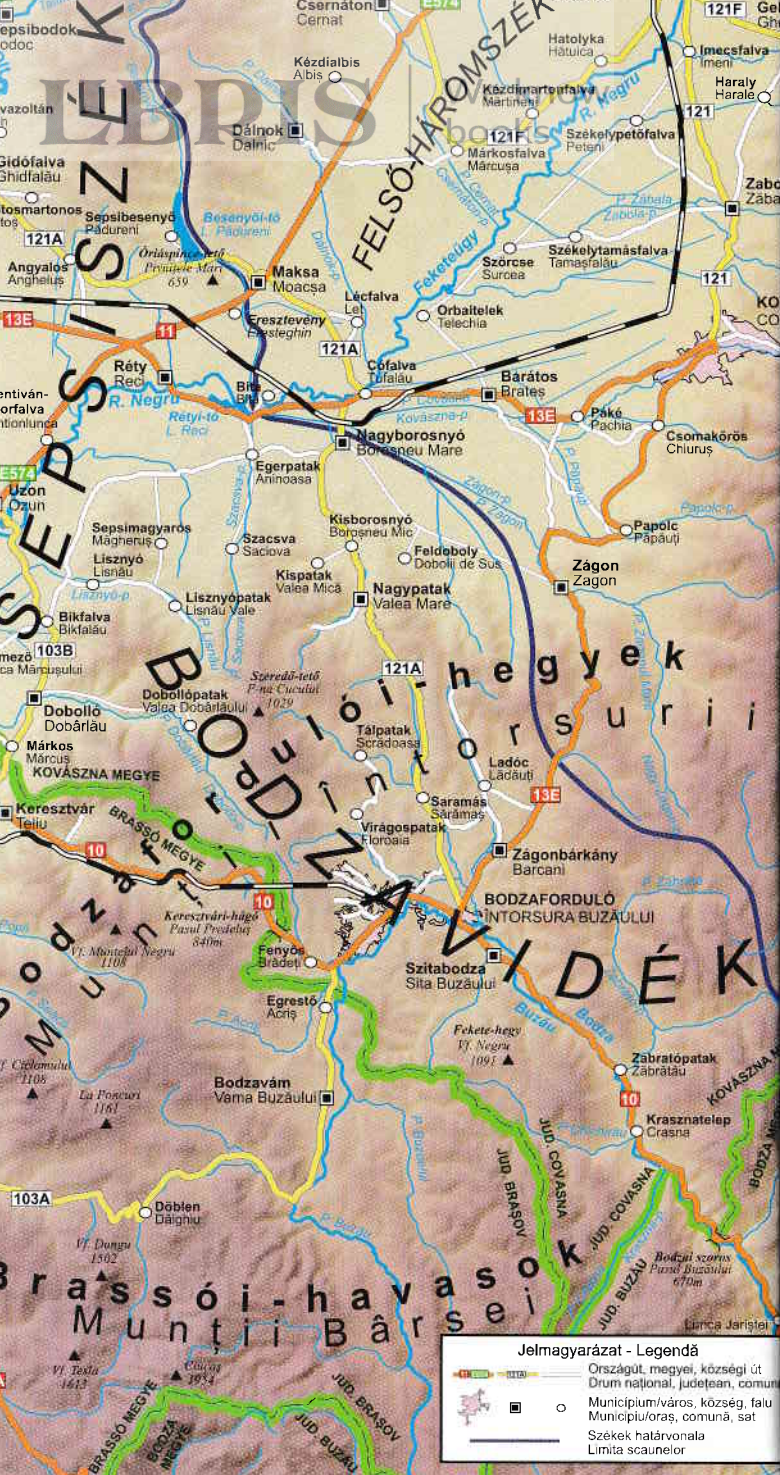
Alsó-Háromszék	7
Sepsiszentgyörgy, Szent György lovag városa	16
Sugásfürdő a Görgő-hegy alatt	39
Autós utakon Alsó-Háromszéken	43
Sepsiszentgyörgytől Kálnokig	45
Árkos, a népmesék szülőhelye	45
Kőröspatak a Vadas alatt	51
Kálnok, Hosszú Zoltán szülőfaluja	56
Sepsiszentgyörgytől Aldobolyig	59
Sepsiszentkirály, a Szent Király Szövetség tagja	59
Illyefalva, az „elsodort falu”	62
Az alvégi Aldoboly	68
Sepsiszentgyörgy–Kökös útvonal	71
A freskós Kilyén.....	71
Szotyor, az irodalomtörténeti emlékhely.....	74
Székelyföld déli kapuja, Kökös.....	78
Bácsi-telek	81
Uzon, ahol kitört Háromszék önvédelmi harca.....	82
Kúriák faluja, Bikfalva	87
Dobolló.....	91
Dobollópatak	92
Márkos, a kolostorfalu	92
Lisznyó.....	93
Lisznyópatak	96
Kőrösi Ferenc faluja: Sepsimagyarós	96
Ikerfalva a Feketeügy mentén: Szentivánlaborfalva.....	98
Sepsibesenyő.....	102
Róly és a Rétyi Nyír	104
Komolló.....	109
Egerpatak, ahol Jókai is megfordult magát.....	110
Szacsva és a szacsvai vár.....	113
Nagyborosnyó, az egykori járásszékhely ma községhely.....	116
A történelmi emlékparkjáról híres Kisborosnyó	119
A Borzváráról nevezetes Kispatak.....	121
Nagypatak.....	122
A szivalekvárjáról híres Feldoboly.....	124

Autós út Sepsiszentgyörgy és Sepsibükszád között.....	126
Gidófalva az Oltfej kapujában.....	126
Fotosmartonos.....	130
Angyalos.....	131
Történelmi emlékhely: Étfalvazoltán.....	134
Szilvás Zalán.....	135
Bodok a Bodoki-havasok alatt.....	138
Oltsem az Olt folyása mentén.....	142
Málnás községhely.....	145
Málnásfürdő, gyógyhely a székely körvasút mentén.....	147
Mikóújfalva.....	150
Sepsibükszád és hutaúveg tároló szekrénykéje.....	153
Nyéni-hágó–Bodzakraszna autós út.....	159
Bodzavidék.....	159
Bodzaforduló, a régi Magyarbodza.....	162
Szitabodza Sepsiszék paleolitikumi telephelye.....	163
Bodzakraszna az ezeréves határ előterében.....	164
Zágonbárkány, az ipartörténeti emlékhely.....	165

MAPS

We know
books

ALSÓ-HÁROMSZÉK

A Háromszék megnevezés a múltban a történelmi Magyarország vármegyéjét, közigazgatási területességét jelölte. Ma már csak földrajzi és néprajzi tájegysége a Székelyföld délkeleti sarkának. Hivatalos közigazgatási neve 1968 óta Kovászna megye. S mint ilyen azóta Erdővidék egy részével gazdagodott, jelentős területet veszített Bodzavidéken. A Rétyi-szorulat két részre Alsó- és Felső-Háromszékre osztja ezt a tájat. Mindkettő egybeesik a földrajzi értelemben vett, két hasonló nevű kárpát-közi medencerésszel. Túlnyomó része ma is a történelmi Sepsiszek területe, amely a magyar királyság egykori része volt a Székelyföldön. A szék területéhez tartozott Bodzavidék is. S mint ilyen Sepsiszek délkeleti szomszédja Orbaiszék, északkeleten Kézdiszék, északon Csíkszék, északnyugaton az egykori Bardoc- és Miklósvárszék, délnyugaton pedig a történelmi Székföldje, majd pedig a Barcaság, Brassó és Prahova megye, Sepsi (Sebus) név már 1124-ben előfordult, mint terület (*terra Sicolorum terre Sebus*) II. András király ama kiváltságlevelében, melyben a szászoknak önkormányzatot adott. Az erre a vidékre telepedett székelyek magukkal hozták a kézdi, orbai és sepsi (sebesi) származási, előbbi letelepedési helyük neveit, s azokkal alakították ki saját önkormányzati területességüket maguknak.

Alsó-Háromszék, vagyis Sepsiszek ősidők óta lakott terület és ma is településekkel sűrűn behálózott vidék. Területén található a Baróti-hegység keleti része, északon az Olt völgye és a Bodoki-hegység délibb nyúlványai. Délkeleten a Bodzafordulói-hegységgel, délen a Barcasággal és így a Szászfölddel képez mesterséges határt. Utóbbi helyen az Olt, a Feketeügy alsó folyása és a Tatrang vize térsége terül el.

Központjában helyezkedik el a megyeszékhely Sepsiszentgyörgy municípium. A táján összesen 40 települése van. Legtöbbje hegyláb (völgy menti) típusú, mások pedig zárt (kerített) települések, amelyek a síkságot átszelő folyóvizek teraszperemein, a Szépmező szélén helyezkednek el.

Természetföldrajza, domborzata

Alsó-Háromszéket vagyis Sepsiszéket egy változatos domborzatú táján nevezhetjük, ami nem más, mint Kovászna megye, de mondhatni az egykori Háromszék vármegye délnyugati része. Ez a terület északon Al-Csíkkal határos. Innen déli irányban húzódik az Oltfej vidéke (638–548 m), a Tusnádi-szorostól Oltfej kapujáig, aminek déli határa a Kálnokot Gidófalvával összekötő vonalig tart. Ezen a

területen a Baróti-hegység keleti lejtője, az Olt keskeny völgye-völgy-síkja, majd pedig a Bodoki-hegység nyugati lejtői helyezkednek el. Oltfej déli folytatásában hasonló domborzatú lág következnek: az Alsó-Háromszéki-medence (548–508 m), amelyet teraszképződmények és a Szépmező aránylag magas hordalékkúpja (547 m) foglal el. Ezt a Kárpátközi medencét három oldalról középmagasságú hegyvidékek uralják-határolják: északon a Bodoki-hegység déli nyúlványa, keleten ennek folytatásában a Bodzafodulói hegyek, nyugaton pedig a Baróti-hegység keleti lejtői. A Bodoki-hegység vízválasztó vonalán a Kómóge (1241 m), a Bodzafodulói hegyekben a Szeredőponk (1030 m), míg a Baróti-hegységben a Görgő magaslata (1018 m) jelöli a hegyvidéki domborzat legmagasabb pontjait. Ezeket szelidebb hajlású gerincek, melléknúlványok jellemzik, melyek beleolvadnak a hegylábi dombvidékbe. Domborzati szempontból különálló vidéke Sepsiszéknak a Bodzavidék. Központi része részben tektonikus, részben pedig eróziós eredetű kisebb kárpátközi medence (693–706 m). Eróziós eredetére utal az a tény, hogy a jelenlegi Bodza folyó völgyét egy jégkorszak utáni kaptációs jelenség alakította ki, amikor az alacsonyabb erózióbázissal rendelkező munténiai Bodza lefejezte a Csukás déli lejtőiről eredő erdélyi Bodzát. A medencét északon a Bodzafodulói-hegyek, nyugatról a Brassói-havasok, délről a Csukás masszívuma, míg keletről a Háromszéki-havasok veszik körbe. A kör alakú hegykoszorú legmagasabb pontja az 1954 m magas Csukás hegytömb.

Rövid földtani jellemzés

A vidék talajtakarója alatt három földtani formáció húzódik meg. A hegyvidéki rész kivétel nélkül a kárpáti-homokkőövezet szerves része, míg a medencék – az Alsó-Háromszéki és a Bodzafodulói – két képződmény eredményeképpen jöttek létre, egyrészt a pliocén kori medenceüledék és a rajta kialakult pleisztocén kori rétegek ó-alluviális képződményei és az ezt borító alluviális lerakódások. A hegyvidéket felépítő homokkővek a kréta kori tenger lerakódásai s mint ilyenek korukat 150 millió évben határozza meg a geokronológiai skála, a pliocén lerakódások 3,5 millió évvel ezelőtt keletkeztek. Az alsó-háromszéki teraszmaradványok ősszlatokban gazdagok, ezekben kimutatták a jégkorszak mind a négy emeletét. A kréta kori képződmények minden emelete ismert a színajai rétegektől a cenomán kori konglomerátokig. Az alsó krétát és annak gazdag ammoniteszfaunáját az árkosí Cserelőben tárta fel Kiss Ernő helybeli geológus és Vadász Elemér határozta meg. Innen került ki a falu nevét megörökítő *Phylloceras* árkosenzi őss lábásfejű megkövült maradványa.

A kréta képződmények homokkővekből, mészmárgákból, agyagpálából állnak és a Baróti-hegység területén elsősorban jura kori hatalmas szerves eredetű mészkőtömbökkel (olisztolitokkal) vannak tele, amelyek a szemerjai Papkút patakának medrében az őss Jura-tengerben élő korallok maradványait is megőrizték. A mészkőveket Sepsiszék területén a régebbi századokban termelték és égették, a krétakori pados megjelenésű és alakítható homokkőveket építőanyagként, utak kövezésére alkalmas kockakőként értékesítették. Semmivel sem szegényebbek a neogén képződmények értékekben, érdekességekben. A pliocén rétegekben található lignitet Sepsiszentgyörgy mellett a Ciklon-bányában, Sepsiszentkirályban, Illyefalván, Nyáraspatakon, valamint a sepsikőrőspataki felszíni fejtésben bányászták és értékesítették. A folyóteraszokban mindenütt értékes folyami kavics és homoktelepek vannak. Nyáraspatak övezetében pehelylőbb éven át öntödei célra alkalmas kvarchomokot bányásztak. A kréta és a pliocén összletek határfelületén, valamint az Oltfejben Málnásfürdő-Sepsibükszád, Bodok és Előpatak térségeiben keletkeztek a vidék szénsavas ásványvizei és bűdösvizei vagyis kénes-szulfátos gyógyvizei, amelyek természetes források formájában jutnak a felszínre. Érdekessége az alsó-háromszéki régióknak, hogy a Szépmező és az Olt-Feketeügy közös teraszai tele vannak a nép nyelven Őriáskövek néven ismert hatalmas, olykor hihetetlen nagyságú és részben legörgetett andezit szikladarabokkal. Hinnünk kell, hogy ezeket az őss Olt hordta magával a jégkor idején, mely munkájában bizonyára segítségére voltak a jégtáblák, melyekkel ilyen messzire eljutottak a sziklagörgetegek. Sepsiszék hasznosítható természeti kincsai közül kimaradtak az Oltfej neovolkanikus andezitféleségei, melyeknek alapján egy virágzó kőipar született. Az Oltfej működő kőfejtővel rendelkezik, ezek közül a legnagyobbat a Strabag cég működteti. Az Oltfej felső részében, Sepsibükszádnál kis mélységű fúrat 30 Celsius-fokos meleg, szénsavas ásványvizet hozott a felszínre. A vidék szén-dioxid-tartalékaival gyógyító mofettákat működtetnek Málnásfürdőn, Oltszemen.

Vízhatározat

Sepsiszék két jellegzetes nagyobb vízfolyása az Olt és a Feketeügy. Utóbbi a megye területén ömlik az Oltba. Az Olt jelentősebb jobb oldali mellékvizei a bükszádi Fenyőspatak, a Gohán és a sepsikőrőspataki Csinált-patak, az árkosí Nagy- vagy Falupataka, továbbá Sepsiszentgyörgyön a Debren és a Szemerja patakok. Utolsó jobb oldali mellékvize az Illyefalvi-patak. Bal oldalról ömlik az Oltba a Zsombor vize, az újfalusi Nagypatak, a Száldobos-, a Málnás- és

a Herec-patak, a bodoki Talamér- és Vásár-patak. A Feketeügyet Sepsiszék területén, jobb oldalról a Besenyőpatak, bal oldalról pedig a borosnyői Falupataka, a Szacsvai, Lisznyói és a Dobollói patakok szaporítják. A felsorolt vízfolyások az Ólt közvetítésével a Dunát táplálják. A Bodzafordulói-medence vizeit, a Kisbodzát, Tál-patakot, Salamás patakát, a zágonbárkányi és a zabratói patakokat a Bodza gyűjti egybe, amely már a Szeret vízgyűjtő területéhez tartozik. Alsó-Háromszék vízhálózatát közepesnek minősíti a hazai hidrológiai szakirodalom.

Alsó-Háromszék területe aránylag szegény állóvizekben. Legnagyobb tava a Sepsibesenyői mesterséges torlasztó, amely mellett üdülő övezet alakult ki. Ezt követi a Rétyi-tó és melléktavai, a horgászok paradicsoma. Sajnos a sepsiszentgyörgyi Állomás negyedi, valamint a szemerei 4-es kilométernél levő tó nem váltotta be a hozzájuk fűzött reményeket. Úgy a folyóvízi hálózatnak, mint a tavaknak erőteljesen kontinentális jellegük van. A hideg évszakokban hosszabb ideig jégoáncél borítja felületüket. Vízhozamukat többnyire a légköri csapadék (eső és hólé), valamint a freátikus vízrétegből táplálkozó források táplálják.

Néhány szó a vidék talajtípusairól és különleges növényzetéről

Eloszlásuk szempontjából a legnagyobb területet a zonális talajok foglalják el. Ezeknek, mivel kapcsolatban vannak a növénytakaróval, emeletes elhelyezkedésük van. A hegyvidék magasabban fekvő régióit a humuszban szegény szürke és savas podzol talajok foglalják el, melyeket többnyire fenyő, bükk és gyertyánosok borítanak. Alább ezek átadják helyüket a csokoládébarna erdei talajoknak, melyek a tölgyesek emeletére jellemzők. A vidék sík területein eltűnt a valamikori spontán növénytakaró, mert a letelepült székelység ezeket mezőgazdasági célú szántó-kaszáló területekké alakította. Itt található a levigált – kimosott – csernozjom talajok, ezeknek a legnagyobb a tápértéke. Függetlenség a magasságtól az azonális talajok. Ezeknek erre a tájra jellemző típusai a lejtőtörmelékeken kialakult talajok, a homokos és mocsaras, réti talajok. Ebből a szempontból elsődleges fontossága van a védett területeknek. Ilyen a Rétyi Nyír, amely a Natura 2000 terület része. A Nyír, ez a sok hektárnyi területre kiterjedő természetvédelmi övezet röpfittete világgá Réty hírnevét, ez a homokdűnés terület, melyet Orbán Balázs ottjártakor Háromszék Szaharájának nevezett, s amely növény- és állatritkaságai miatt Európa egyik csodája lehetne. „Földig hajló nyárfák ligeterdeje. Lágú hajlatú, bársonyos gyepvel, tarka virágok színes szőttésével borított homokbuckák. Selymés, zombékos égeresek vízinövényekkel és állatkö-

Tólagombák

zősséget dajkáló tavakkal, tavirózsákkal, félnék vízimadarakkal, erdei lonyók közt húzódó [...] legelők nyájakkal, valamint homok. Mindenütt a jellegzetes rozsdavörös homok. Ez a Rétyi-nyír!” – olvassuk egy szakavatott útikalauzban. A 15 négyzetkilométernyi futóhomokos területet a gyakorlatban azonban alig védik, hisz a falunak, Rétynek, a rendszerváltás utáni bonyodalmak révén alig van állatlegelője. A rezervációt körülvevő falvak népe a nyírt „felosztotta”, így aztán van Rétyi és Komollói, Egerpataki és Szentiványi Nyír is. A kimondottan védett terület azonban csupán 2,5 négyzetkilométer. A vidékről szóló szakirodalom nagyon gazdag. Homokját az ősi Feketeügy hordta össze valamikor még a jégkor végén. Ezt aztán a szélerózió formálta, alakította buckás, szélbarázdás felszínre. Homokbuckái között, még ma is, de különösen amikor a talajvíz szintje a felszínhez közel van, csaknem 100 kisméretű tó vize csillog. Legtöbbjét azonban már meglátadta és lassan meghódítja a mocsári növényzet. A tájnak nevet adó nyírfák (*Betula verrucosa*) is boreális reliktum, akárcsak a helyi növényritkaságai: a vidrafű (*Menyanthes trifoliata*), a tőzeggyep (*Comarum palustre*). A Nyír jellegzetes szárazságtűrő növénye

a homoktövis (Hippophaë rhamnoides). A buckák között kéklő tavak víztükréit a békalencse, a békátutaj, a békaszőlő és a tócsagaz szövedéke fedi. Ritka növényfaj is él itt: a rovarevő aldrovanda (Aldrovanda vesiculosa) és a tenyérynői fehér virágait egész nyáron nyitogató fehér tavirózsa (Nymphaea alba). A tőzegesek mohagyepében él a szintén ritka, kerek levelű harmatfű (Drosera rotundifolia) a tőzegpimpó és a fürtös lizinka társaságában. Itt találunk otthonra a bőjti récék, tavaszi madárvonulás idején pedig a bíbicek, csérek, szerkők ütnek tanyát. Szívesen időzik itt a vöcsök, a szárcsa. Népesebb az éneklőmadarak hada, a nádasok apró madárvilága. A Nyír állandó lakója az őz, a szarvas. Gyakori a róka, a borz, a mókus, vadmacska, mezei nyúl és a vaddisznó. A tavak-lápok kedveznek a kételtű fajoknak, a tarajos és pettyes gótéknak. A sok-sok békafaj között egy sztár is van. Ez a reliktumnak tekinthető mocsári béka (Rana arvalis Nilss). Páráruk idején a hímek világoskék színű nászruhát „öltenek”, s annak végeztével azt „levetkőzik”. Ez a hely ennek a fajnak az egyetlen biztos s egyben legdélibb előfordulási helye. A Nyíren halad át egy széles és magas homoktöltés, az úgynevezett Homárka, A környékbeliek Hun árka néven is emlegetik. Eredete nem tisztázott.

Sajnos kárára változik a Nyír képe. Ezt érezni újabb kori legendájából is. „...Régen a Nyír sem ilyen volt. A tavak mélyén, díszes palotákban szépasszonyok – tündérek – laktak manók társaságában, óriáskígyókkal, teknősbékákkal. Nappal soha sem mutatkoztak. Este, amikor minden elcsendesedett, a partra jöttek, fürödtek, táncoltak, zsvajt rendeztek. A szomszéd falvakban is hallatszott dévajkodásuk. Vidámságuknak nesztét vették a zacsvai vár rablólovagjai. Meglesték őket és hírtüket vitték a vár urának. Az azt parancsolta, hogy az összelestéjébe vigyék! A rablólovagok rátörtek a szép tavilakókra. De lett is riadalom, sírás-rívás s a környék lakói kapákkal-kaszákkal siettek segítségükre. Későn érkeztek: mind ellovagoltak velük Szacsva felé a zsványok. Az ott maradt tavilakók éneke egyre szomorúbb lett s egy idő után az is elmaradt. Eltűntek a vidékről a tündérkisasszonyok is, kiszáradtak a lakatlan tavak, megfogyatkozott a kupánvirág is, pusztulni kezdtek a nyírfák. Azóta az itteni népek sem becsülik.” A Rétyi Nyír szélén figyelmet érdemlő idegenforgalmi kuriózum a műút jobb oldalán a brassói 24-es honvéd gyalogezred emlékére emelt egész alakos szobor. Építtette Pál Ferenc (1941). A talapzatton egy Galíciában és az olasz fronton harcoló honvéd egész alakos szobora látható, lábánál puskát tart. Az emlékművet helyi erőből és Bicske város önkormányzatának támogatásával 2000-ben restaurálták. A műút északi oldalán egy 1896-ban telepített milleniumi fenyves (emlékerdő) látható. Néhány száz méterrel előbb, az emlékerdő

Zsephajlár, Benedekmező, Sepsiszentgyörgy

szélén nagy kiterjedésű mesterséges tó terül el. Ez a Rétyi-tó. Ez is madárszálló és a sporthorgászok paradicsoma. Partjára épült a Tavirózsa motel. Vendégszobákkal és tágas vendéglővel várja a turistákat, kirándulókat (tel.: 0267 373 815). Más szálláshely: Palma panzió, ötterem, tel.: 0743 018 457.

Növényvédelmi szempontból említésre méltó az Angyalos melletti Bábolna árkában a magántulajdonban levő szelidgesztenyes, valamint a Feketeügy alsó folyása mellett sorakozó néhány védett meander-tó (Harangos-tó, Feneketlen-tó). Ezekben él a vízitök, vagyis a nárga tavirózsa (Nuphar luteum). Népi neve kupánvirág, a környéke pedig Kupán-rét. A tavak ősszel valóságos madárszállók. Említésre méltó még az árkosi Szentkereszt-kastélyt körülvevő arborétum, dendrológiai park.

Éghajlati viszonyok

A terület klímáját három fontos éghajlati tényező határozza meg: az Atlanti-óceán felől érkező, csapadékban gazdagabb levegőtömegek és a velük találkozó északi és keleti hideg légtömeg. Az alacsony

Sepsiszéki tél

és magas légnyomású ciklonok és anticiklonok erőviszonyai döntő jelentőségűek. A Szibériai anticiklon például magával hozza a Crivát téli szél mellékágát, a Nemere nevű, állandó jellegű székelet, amely télen hóviharakat okoz, akadályozza a közlekedést. A harmadik fontos jelenség, amely kimondottan az aránylag zárt kárpátközi medencére jellemző, a hőmérsékleti inverzió. Télen ugyanis a hideg és nehezebb levegő megüli a medencét, a magasabb hegyek teteje napsugárban fűdik. Az egyensúly csak a déli órák után szokott megbomlani időlegesen. Ekkor néhány órára felszáll a fehér ködlepél, majd estefelé ismét a hideg veszi uralmába a medencét. A vidék évi átlaghőmérséklete 5–7 Celsius-fok, évi átlagos csapadék mennyisége a több évi átlag alapján (500–700 mm) ugyanis érezhető hatását itt is a globális felmelegedés.

Demográfiai kép

A megye legtöbb települése Alsó-Háromszéken található. Két település, Sepsiszentgyörgy és Bodzaforraduló viseli a városi státust. A vidéki helységek közül 13-nak van községközponti szerepe. A történelmi magyar megyék megalakítása (1876) utáni időkből székekre lebontott népszámlálási adatokkal nem rendelkezünk. A pápai tizedlajstrom összeállításának idején (1332–35) a szék, vagyis Alsó-Háromszék lakos-

ságát 7830 főre becsülte a néhai demográfus, Bálinth Gyula. Ez a szám a XVIII. század első felére megkétszereződött. 1869-ben Orbán Balázs 33 401 lakost jelent Sepsiszék területéről. A múltban pusztító járványos betegségek, a nagyarányú kivándorlások, az 1848–49-es háromszéki önvédelmi harc és a két világháború embervesztesége, nem utolsósorban a ma is létező alacsony természetes szaporulat az oka annak, hogy az összlakosság száma, miközben nőtt, mégis fokozatosan csökkent. Az 1992-ben rendezett népszámlálás idején a megye összlakossága 233 256 fő volt, ez a lélekszám 2011-ben 206 261-re esett. Sepsiszentgyörgy lakossága pedig 68 359 főről 54 641 főre csökkent. Hasonló arányban alakul Alsó-Háromszék lakosságának lélekszáma is. A 2011-es népszámláláskor 99 985 lakosa volt Sepsiszéknek. Itt, Alsó-Háromszéken él tehát a megye összlakosságának 48,4 százaléka, vagyis majdnem a fele. Alsó-Háromszék területét a mai megye összterületének (3705 négyzetkilométer) körülbelül egyharmadát teszi ki.

SEPSISZENTGYÖRGY, SZENT GYÖRGY LOVAGRÓSA

We know
books

Kovászna megye legnagyobb települése, 525–580 m tengerszint fölötti magasságban helyezkedik el az Olt völgyében, annak teraszán és a Baróti-hegység keleti hegylábi dombosorán. Nevét az egykori őstelepülés – *Szentgyörgyfalva* – ma is álló erődtemplomának a katolikus korból származó védőszentjéről Szent György lovagról kapta. Arculata különösen e század második felében megváltozott, de központi része aránylag megőrizte egykori arculatát.

Az Olt völgyének ezen a szakaszán aránylag korán megtelepedett az ember. Erről tanúskodnak az altalajából megmentett régészeti leletek, amelyek az egymást követő műveltségek, az ősidőktől máig tartó emberi folyamatosság beszédes bizonyítékai. Kőkorszaki leleteket tártak fel a régészek a Debrenpatak fölötti Gémváráról, az Olt bal partja fölött levő egykori falu Bedeháza területén. Jelen van több helyen is a bronzkor emberének kultúrája, mint a már említett Gémvárán, a város nyugati részén emelkedő Őrkő-hegy tetején (Schneckenberg), az Avasalja nevű helyen (Wiettenberg). A mai vasútállomás környékén, az Olt teraszán, az ún. Epres-tetőn megtalálták a vaskori műveltség maradványait. A szentgyörgyi régészek a

református vártemplomot övező Várgödre nevű helyen a X–XII. századból, s a már említett Bedeházán a XII századból tártak fel középkori településnyomokat. A régészeti lelőhelyek tárgyi emlékeit a Székely Nemzeti Múzeum gyűjteménye őrzi Sepsiszentgyörgy első okleveles említését az 1332-ből származó pápai tizedjegyzékben találjuk. Önálló plébániával rendelkező település volt s Mihály nevű papja 15 banálist fizetett. Mint várost, első ízben, egy Szepesi Bálint által (a székelyek alispánja volt) kibocsájtott oklevélben említik 1461-ben. 1492-ben Báthori István levelében mint kiváltságos város szerepel. Az idők folyamán összeépült a tőle déli irányban fekvő Szemerjával, s azzal 1880-ban közigazgatásilag is egyesült. A jelzett pápai tizedjegyzék mint különálló települést Szemerját is említi. Nevét, miként kitűnik egy 1407-ből származó írásos forrásból, amelyben Zenth Maria néven fordul elő, egykori templomának oltalmazó asszonyától Szent Máriától kapta. Ez a név kopott a századok alatt Szemerjává.

A Bethlen Gábor és I. Rákóczi György idejében virágzó Erdélyi fejedelemség idején, e kis város is rátért a fejlődés útjára. Jöttek történetében a megpróbáltatás esztendei is: 1658-ban tatárok

Szent György Szobor, háttérben a Bazar

égették fel a várost s várában elrejtőzött lakóit tömegesen lemészárolták, a néhány száz életben maradtakat „rabszóra fűzték és sokok rabságba hajtották”. Használatukban és szenvedésben voltak a szentgyörgyieknek az 1661-es török betörés idején is. A megostromolt templomvárosban több mint félezer ember „halálának fia lett”, közel ezret ismét rabságba hurcoltak.

A Habsburg-uralom sem hozott különösebben jobbat a város számára: nöltek az adóterhek és minden más kötelezettség. Az elégedetlenség a Thököly harc vezetői szabadságharcban csatlakoztak ki. Veteráni osztrák generális számos ezreddel meggyőzte a háromszéki településeket, katonái kifosztották a várat. A hadak vezetői éppen

Szentgyörgyön ütötték fel főhadiszállásukat, de érezhető volt már, hogy a birodalomnak terhére volt a gyakori hadakozás, a szoldos hadsereg fenntartása. Ez volt egyik oka annak, hogy Mária Terézia királynő határőr katonai rendszert tervezett a székelység számára. Sepsiszentgyörgyön huszárezred alakult, itt volt parancsnoksága. 1764-ben összeírták a fegyver alá valókat, kit huszárnak, kit gyalogkatonának. Ekkor kezdtek nagyobb arányú építkezéshez a városban, illetve annak déli peremén. 1830-ban éppen az itt székelő határezred parancsnokság szorgalmazta egy közkórház megépítését. Az épület ma is áll, a Megyei Kórház egyik osztálya. Sepsiszentgyörgy gazdasági fejlődését Brassó és Kézdivásár-